

сучасний стан і перспективи розвитку. – Ч. II. – Одеса: ПДПУ ім. К.Д. Ушинського, 2007. – С. 109-114.

6. *Філософський словник* [ред. В.І.Шинкарука]. – К.: Вид-во УРЕ, 1986. – 800с.

УДК-372.878:7.071.4

Зайцева А.В.

ТВОРЧИСТЬ ЯК УМОВА САМОРЕАЛІЗАЦІЇ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ У ПРОЦЕСІ ВИКОНАВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Стаття посвячена актуальній проблемі становлення творчої позиції майбутнього учителя музики як детермінанти його особистості, унікальної „траєкторії” самореалізації.

Ключевые слова: *творчество, самореализация, личностно-творческая позиция.*

Важливою і актуальною тенденцією розвитку сучасної вищої музично-педагогічної освіти є творчий розвиток особистості у різних видах музичної діяльності, який сприяє його професійній самореалізації (Е.Абдуллін, О.Ростовський, О.Рудницька, Г.Падалка, О.Щолокова та ін.).

Аналіз наукової літератури з визначеної проблеми свідчить про наявність суперечностей між зростаючими вимогами щодо формування механізмів творчої самореалізації кожної особистості в її унікальному виявленні й практичною реалізацією проголошених цілей, тому актуальним питанням педагогічної науки є формування творчої особистості вчителя, яка володіє системою загальнокультурних і професійних знань, гуманітарним світоглядом, вміє створювати та втілювати у практику як традиційних, так і нетрадиційних форм і методів навчання.

Методологічні засади проблеми творчої самореалізації особистості простежуються у ідеях екзистенціально-гуманістичної філософії М.Бахтіна, М.Бердяєва, А.Камю, Ж.Сартра щодо унікальності кожної особистості, її природної потреби у самовдосконаленні та самоздійсненні. Потреба людини у самореалізації розглядається гуманістичною психологією (Ш.Бюллер, А.Маслоу, К.Роджерс, Г.Олпорт, В.Франкл) та педагогікою (А.Алексюк, Є.Бондаревська, Б.Гершунський, І.Зязюн, Н.Кічук, О.Пехота, В.Радул) як „мета-потреба”, духовна потреба та цінність вищого рівня, актуалізація якої дозволяє здійснити особистісне життєве призначення.

У художньо-мистецькій практиці питання розробки організаційно-методичних засобів, що сприяють самореалізації студентів у процесі фахової підготовки висвітлені у наукових дослідженнях Л.Масол, Г.Падалки, В.Ражнікова, Н.Сегеди, О.Теплової, Г.Хусаїнової, О.Щолокової. Вихідні положення вищеназваних досліджень впевнено доводять, що становлення особистості (художнє, інтелектуальне, емоційне) є результатом втілення її творчих можливостей, активізації інтелектуальних та емоційних ресурсів для осмислення, переживання й інтерпретації мистецьких творів.

Як зазначають дослідники у галузі музичної педагогіки та виконавства [1], виконавська інтерпретація майбутнього вчителя музики передбачає емоційне та інтелектуальне осягнення музичної ідеї, створення на цій основі цілісного уявного художнього образу його втілення, тобто матеріалізації „ідеальної моделі” [3] твору в реальному звучанні шляхом пошуку доцільних виконавських засобів, адекватних “закладеному” у музичному тексті комплексу інтонаційної інформації (О.Алексеев, Г.Гінзбург, О. Гольденвейзер, Г.Коган). Зовнішня форма втілення звукового образу в процесі виконавської інтерпретації майбутнього вчителя музики доповнюється пошуком доцільних у всіх відношеннях суб’єктивних виконавських засобів його реалізації.

У цьому контексті процес інтерпретації є діалектичним поєднанням прочитання об’єктивно існуючого авторського тексту (мелодія, ритм, фактура, штрихи, ремарки) і

суб'єктивних слухових уявлень майбутнього педагога-виконавця (туше, інтонація, тембр, педалізація, диференціація звучності, фактури); досягнення інтонаційної виразності мелодичного руху; залучення до мистецтва "співу" на фортепіано; розуміння логіки мелодичного розвитку: елементів формотворення, "дихання," цезур, пауз, здатність до відчуття руху мелодичної енергії, інтонаційних тяжінь, кульмінацій, змін фаз емоційної напруги та ослаблення; опанування розмаїттям виражальних засобів (артикуляції тощо); постійного розвитку та удосконалення інтонаційного, ладо-гармонічного, метроритмічного та поліфонічного слуху.

У зв'язку з цим спонукання студентів до самоорганізації творчих виконавських дій, становлення їх особистісно-творчої позиції може відбуватися за рахунок використання *методу диференціації варіативних креативних завдань*, що надає широкого простору для формування індивідуальної „траєкторії” самореалізації кожного студента (вибір завдання згідно індивідуальних властивостей, темпераменту, музичних якостей та здібностей студента). Завдання, які більше імпонують студентові, дозволяють йому повніше розкрити свою індивідуальність, підвищити самооцінку.

Доцільність та ефективність використання представленого методу виявляється за певних умов:

- відмови від стереотипів;
- оптимальної мотивації та відповідного рівня емоційного збудження, суто індивідуального для кожного студента;
- наявності питомої ваги музично-естетичного тезаурусу, що є гарантом педагогічної та виконавської компетентності майбутнього вчителя музики.

У процесі застосування *методу диференціації варіативних креативних завдань* слід дотримувались наступного алгоритму дій:

- завдання повинні поєднувати в собі репродуктивну, інтерпретаційну та творчу виконавську діяльність;
- завдання повинні бути взаємопов'язані, складність їх має весь час підвищуватися;
- кожне завдання повинно коригуватися стосовно певної творчої індивідуальності студента, його музичних здібностей, виконавських можливостей.

При виборі творчих завдань слід враховувати, що важливою умовою формування здатності до творчої самореалізації студентської молоді є художня цінність музичного матеріалу, його яскрава образність, виразність та доступність; система завдань повинна спиратися на диференціацію індивідуально-творчого самовираження студентів та забезпечувати можливості для самоконтролю.

Фактором ефективного застосування *методу диференціації варіативних креативних завдань* є акцентуація уваги на створенні такого художнього образу у власній виконавській імпровізації, який би забезпечував особистість „цінними емоціями” (Б.Додонов). Слід зазначити, що емоційність у даному разі розкривається в єдності з розвитком спеціальних музичних здібностей, до яких, у першу чергу, належать музично-слухові уявлення, музичний слух, музична пам'ять студентів.

Наведемо декілька прикладів застосування методу диференціації варіативних креативних завдань у процесі фахової підготовки студентів-піаністів.

1. Прослухайте (одночасно уважно слідкуючи за текстом) декілька варіантів інтерпретацій музичного твору з програмного репертуару і проаналізуйте ступінь розкриття музично-виконавського образу з позицій стилістичної точності відображення „моделі твору”. Поясніть власну інтерпретаційну концепцію даного твору.

2. Знайдіть власний виконавський інтонаційний аспект твору за допомогою мисленневого (внутрішнього інтонування) програвання партитури; визначіть найголовніші параметри музичної форми, ладо-тонального співвідношення, темпу, ритмічної структури, штрихів, гармонічної мови.

3. Складіть декілька виконавських варіантів (креативних завдань), звертаючи увагу на певний засіб музичної виразності в роботі над прелюдіями Ф.Шопена op28 e-moll; h-moll; ADur: різноманітні „елементи” твору виконайте в різних динамічних градаціях - (від pp до ff) метрично точно або rubato; використайте декілька артикуляційних прийомів від *legatissimo* до *staccato-leggiero*; із застосуванням педалі та без неї. Самостійно відшукайте технічні прийоми виразного виконання (характерні інтонаційні звороти, особливості нюансировки, ясність побудови фрази, логічність розгортання музичної думки, цільність структури форми, агогічні відхилення).

4. Проаналізуйте гармонічну будову та знайдіть стилістичні особливості власного твору з програми, звертаючи увагу на особистісні розуміння концепції твору та його музичної форми (відчуття темпу, фразування, артикуляції, динаміки, акцентуації).

5. Проведіть музично-історичний та музично-теоретичний (інтонаційно-смысловий) аналіз музичного твору за допомогою установки на підбір художньо-образних аналогів музики у інших видах мистецтва (літератури, живопису, скульптури, театру та т. ін.), знайдіть можливі асоціації та образні паралелі між ними; використайте особистісно-значущі асоціації, пов'язані із власним життєвим та музичним досвідом, з явищами природи та оточуючою дійсністю.

6. Шляхом пошуку різних інтерпретацій звукового образу твору (проникнення у експресивно-смысловий підтекст інтонацій, пошук різноманітних образних звукових еквівалентів, нових виразних відтінків звуку) здійсніть вибір найбільш доведеного варіанту художньо-педагогічної інтерпретації певного твору з позиції власного професійного досвіду.

7. Вирішіть проблемну ситуацію під час педагогічної практики із школярами таким чином: - запитайте, який виконавський варіант із запропонованих найбільше відповідає задуму композитора; спрогнозуйте характер музичної пісні та відповідні засоби музичної виразності, виходячи з літературного тексту; визначте, який музичний твір міг би якнайкраще передати той чи інший емоційний стан, певні почуття; використовуйте „прямі провокаційні” запитання у поєднанні з проблемними та інформаційними запитаннями з метою здобуття учнями необхідних вихідних знань щодо вирішення проблемної ситуації.

8. Продемонструйте декілька виконавських варіантів власної імпровізації в зв'язку зі зміною характеру музичного образу: внесіть зміни у звуковисотний і ладовий розвиток мелодії, метру, ритму, регістру (виявивши при цьому радість, смуток, гнів, здивування).

9. Прослухайте декілька варіантів імпровізацій на певну тему (зіграні викладачем), проведіть порівняльний аналіз цих творів під кутом зору музичної „семантики” та образно-поетичного змісту.

Таким чином, введення у навчально-виховний процес серії варіативних креативних завдань слугує становленню особистісно-творчої позиції студентів у процесі виконавської діяльності, сприяє збагаченню їх досвідом фахової діяльності з урахуванням його основних складових: емпатії, креативності, артистизму, творчої активності.

Література

1. **Абдуллін Е.Б.** Методологія – шлях до творчості // Вища освіта: проблеми та перспективи розвитку. Академічні читання. Вип.2 – К., 1995. – С.122-123.
2. **Ермолаєва-Томина Л.Б.** Психологія художественного творчествa. – М.: Академический проспект, 2003. – 303 с.
3. **Москаленко В.Г.** Творческий аспект музыкальной интерпретации. –К., 1994. – 157 с.
4. **Сисоєва С.** Творчість як умова самореалізації особистості // Професійна художня освіта України: Зб. наук. праць. – Київ; Черкаси: вид-во Черкаський ЦНТЕІ, 2003. вип.ІІ. – С.19-29.